

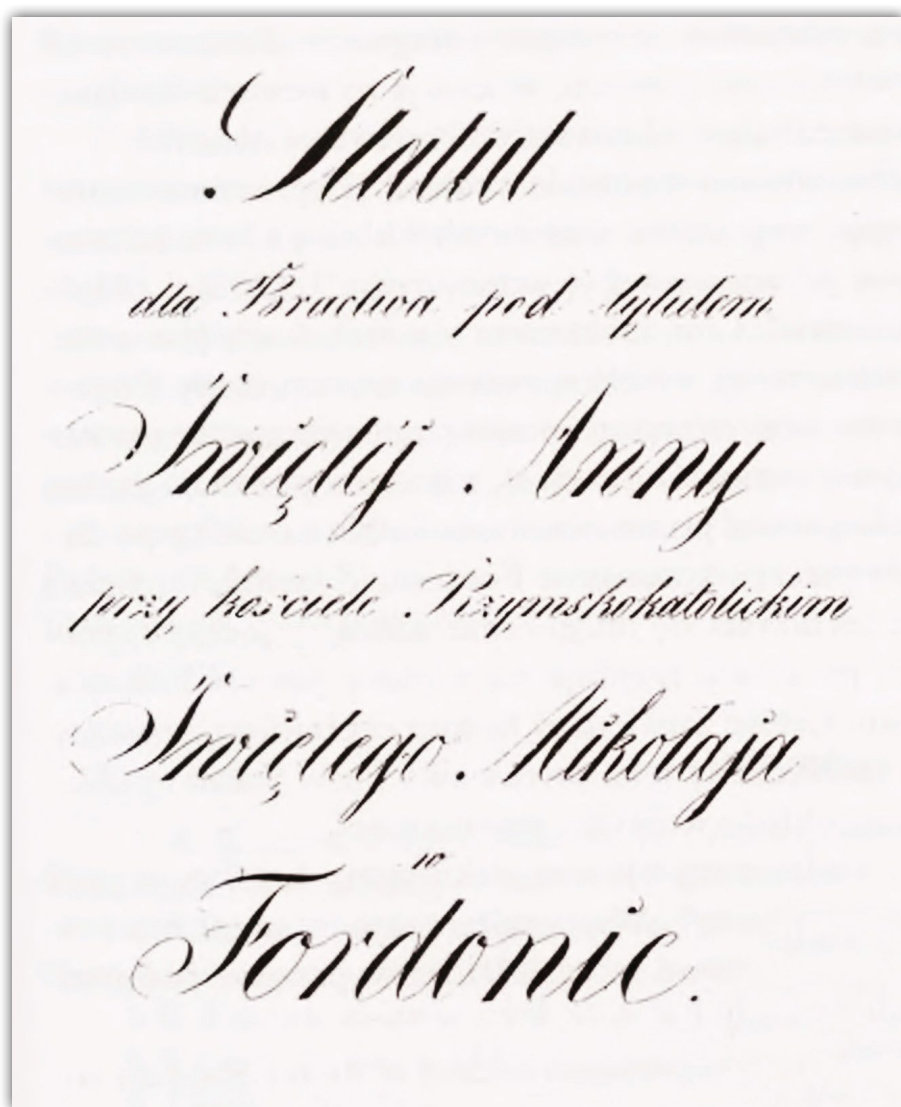

Towarzystwo Miłośników
Miasta Bydgoszczy

KRONIKA BYDGOSKA

Tom Specjalny
wydany z okazji wizyty
papieża Jana Pawła II
w Bydgoszczy

Bydgoszcz 1999

MATERIAŁY DO DZIEJÓW BRACTWA ŚW. ANNY PRZY KOŚCIELE ŚW. MIKOŁAJA W FORDONIE

Bractwo inaczej konfraternia to małe, zorganizowane na zasadzie dobrowolności, w pewnym stopniu autonomiczne, erygowane przez władzę kościelną społeczności wiernych obojga płci, wywodzących się z różnych stanów i warstw społecznych, funkcjonujące przy kościołach podległych biskupom lub zakonom i realizujące własne cele publiczno-religijne i społeczne. Bractwa mają osobowość prawną, własną administrację oraz statuty regulujące strukturę¹.

Bractwa na obszarze Polski mają już dość bogatą literaturę naukową, ale nie można powiedzieć, iż badania w tym zakresie są zakończone. Wprost przeciwnie, problem bractw religijnych w Polsce jest jeszcze w dużej mierze tematem dziewiczym, czekającym na dalsze, wnikliwe badania².

Ze względu na charakter były bractwa ascetyczno-dewocyjne, charytatywne, opiekuńcze, ubogich, bractwa rycerskie, pokutnicze i szereg innych. Niektóre zajmowały się budową kościołów, dróg i mostów, inne opiekowały się szpitalami-przytułkami. Swoje bractwa posiadały także cechy³.

Pierwsze bractwa na ziemiach polskich pojawiły się w XIII wieku na Śląsku. Na innych terenach rozwój ich nastąpił dopiero w XIV i XV stuleciu⁴. Bardzo szybki rozwój bractw w Polsce, podobnie jak w całym Kościele katolickim, nastąpił dopiero w okresie potrydenckim. Bractwa stały się wówczas ważnym czynnikiem odnowy religijnej. Ruch ten zmierzający do objęcia całego społeczeństwa, zarówno miejskiego, jak i wiejskiego, został prawnie uregulowany i poddany kontroli. W XVII i XVIII wieku nie było chyba żadnego odcinka życia społecznego, do którego nie dotarłyby bractwa. Każdy stan i każda warstwa społeczna, mężczyźni i kobiety, znajdowali w nich odpowiednie formy przeżyć religijnych i działalności społeczno-charytatywnej. Szczególnie bujnie rozwijały się one w miastach. Bractwa to przede wszystkim instytucje miejskie⁵. W tym okresie w państwie polskim funkcjonowało około 80 typów bractw⁶.

Źródłem utrzymania bractw były różnego rodzaju nadania, najczęściej pieniężne. Niektóre bractwa posiadały własne beneficja i obsadę duchową. Najuboższe bractwa, których było najwięcej, czerpały dochody na swoje potrzeby ze składek własnych i kwesty⁷.

Wszystkie bractwa były podobnie zorganizowane. Fordońskie bractwo św. Anny posiadało własną, rozbudowaną strukturę o identycznym układzie dla mężczyzn i kobiet. Na czele stali *protektorzy* - urzędnicy szlacheccy, dalej *promotorowie* - duchowni, *starsi*, *podstarsi*, *podskarbiowie*, *konsyliarze*, *pisarze*, *sekretarze*, *prokuratorzy*, *wizytatorzy**. Źródłem poznania

liczebności i struktur bractw są dość licznie zachowane tzw. Księgi brackie, zawierające spisy członków bractw, niektóre z tych ksiąg są zbiorem setek i tysięcy wpisów do bractw. W XVII i XVIII stuleciu prawie każdy katolik, zwłaszcza w miastach, należał do jakiegoś bractwa⁹.

Pierwsze bractwa św. Anny powstały w XIV wieku we Włoszech, w krajach niemieckich i w Polsce, w której rozwinęły się przede wszystkim w XVI wieku za panowania Stefana Batorego i Anny Jagiellonki. Bractwo to było znane już w 1525 roku w Lubaczowie¹⁰, aczkolwiek formalnie zostało powołane do życia na ziemiach polskich w 1578 roku przez arcybiskupa J. D. Solikowskiego przy kościele św. Anny w Warszawie i zostało zatwierdzone wraz ze statutami w 1581 roku przez nuncjusza apostolskiego G. A. Caligarię. Papież Sykstus V wyniósł je w 1589 roku bullą *Ex ibcunbenti* do godności arcybractwa, dając mu prawo agregacji na całą Polskę i zezwolił używać medalu z wyobrażeniem św. Anny i NMP z Dzieciątkiem oraz napisem *Anctae Annae Societas*. Równocześnie erygowano bractwa we Lwowie i Wilnie, a w 1590 roku pod patronatem kardynała J. Radziwiłła - przy kościele św. Anny w Krakowie, dalsze przy kościołach bernardynów w Lublinie, Poznaniu, Zebrzydowicach oraz w parafiach miejskich i wiejskich metropolii gnieźnieńskiej i lwowskiej. Opiekę nad bractwami powierzono bernardynom¹¹.

Bractwa założone w Polsce pod koniec XVI wieku miały obowiązek bronić doktryny katolickiej przed arianami i protestantami. Ponadto miały zwalczać wady o charakterze społecznym, zwłaszcza pijaństwo, z tych to względów wymagano od kandydatów wysokich kwalifikacji intelektualnych i moralnych. Członkowie bractwa początkowo rekrutowali się również z warstw wykształconych, rodów magnackich, wyższej szlachty. Niektóre z tych bractw jeszcze w końcu XIX wieku wykazywały ożywioną działalność religijno-społeczną, większość przetrwała do czasów współczesnych¹².

W Fordonie doby przedrozbiorowej istniały trzy bractwa: św. Anny, św. Barbary i św. Józefa. To ostatnie wydaje się być bractwem cechowym, gdyż opiekę nad nim sprawował cech szewców¹³.

Najważniejszym bractwem było św. Anny. Początki tego bractwa są trudno uchwytnie. Dawniej uznawano, iż powstało ono już w 1581 roku, jako jedno z pierwszych w północnej Polsce¹⁴. Ustalenia te nie są słuszne, gdyż wizytacja z roku 1596 nic nie wspomina o istnieniu jakiegokolwiek bractwa w tymże mieście¹⁵. Data ta została przyjęta, ponieważ w nie zachowanej do dzisiaj księdze brackiej znajdował się statut nuncjusza apostolskiego G. A. Caligarię z 1581 roku¹⁶. Ten pierwszy wpis niesłusznie przyjęto jako początek istnienia bractwa w Fordonie. Tradycja o tej dacie pojawiła się w połowie XIX stulecia, o czym zaświadcza statut bractwa z tego czasu. Najwcześniejsza do tej pory wzmianka o fordońskim bractwie pochodzi z 1654 roku. Wtedy to Teofila Strzelecka zapisała na pobliskiej wsi Jastrzębie poważną sumę na rzecz bractwa¹⁷.

W pobliskiej Bydgoszczy bractwo św. Anny powołali miejscowi bernardyni w roku 1595 wsparci przez żony miejscowej szlachty¹⁸. Nie wydaje się, by w Fordonie bractwo mogło powstać wcześniej niż w Bydgoszczy. Przyjąć należy, iż bractwo św. Anny w Fordonie pojawiło się w 1 połowie XVII stulecia.

W końcu XVII wieku liczba członków bractwa dochodziła do 30 osób, natomiast w późniejszym okresie wzrosła do około 50 osób. W bractwie tego okresu przeważały kobiety i to z okolicznych miejscowości, natomiast z samego miasta niewiele osób wstąpiło do bractwa. W połowie XVIII wieku do bractwa wstępowały całe rodziny fordońskie, a nawet mieszczaństwo z Nieszawy, Łabiszyna oraz reprezentanci stanu szlacheckiego¹⁹. Źródłem utrzymania

bractwa były legaty pieniężne, czasami bardzo wysokie, zapisy testamentowe niewielkich sum, dary rzeczowe. Sąd w Fordonie często zasądzał zaopatrywanie bractwa w świece, a i zdarzały się kary pieniężne, najczęściej niewielkie, chociaż zdarzały się i w wysokości 50 grzywien, jak to miało miejsce w 1751 roku²⁰. W końcu XVIII stulecia bractwo to, podobnie jak św. Barbary, prowadziło księgę członków, księgę jałmużny i księgę rachunkową. Opiekunem duchownym obu bractw był Kazimierz Marquart, zakonnik z bydgoskiego klasztoru bernardyńskiego, a jednocześnie wikary fordoński. On też w latach 1803-1811 przewodniczył bydgoskiemu bractwu św. Anny²¹. Członkowie bractwa uczestniczyli w publicznych procesjach z chorągwiami brackimi, a w niedziele i święta śpiewali różaniec²².

Bractwo św. Anny od roku 1801 zaczęło podupadać, liczba członków w następnych latach ciągle się zmniejszała. Najprawdopodobniej już w 1814 roku bractwo przestało działać, a ruchome dobra brackie, jako depozyt, trafiły w ręce miejscowego organisty. Dopiero w roku 1831 z inicjatywy ks. Franciszka Michała Szeligi, komendarza przy kościele fordońskim²³, doszło do restauracji bractwa i 31 sierpnia 1831 roku do bractwa wpisało się 21 osób²⁴. W ciągu następnych trzech lat napłynęły darowizny rzeczowe od członków bractwa. W końcu stycznia 1855 roku bractwo uzyskało nowy statut zatwierdzony dwa tygodnie później przez biskupa chełmińskiego. W tym też czasie funkcjonowało bractwo św. Barbary, które równocześnie z poprzednim bractwem uzyskało własny statut²⁵. Oprócz tych dwóch bractw istniało Bractwo Trzeźwości²⁶. Zostało założone w Irlandii i zatwierdzone w 1851 roku przez papieża Piusa IX²⁷. Natomiast w Fordonie powstało cztery lata później z inicjatywy ówczesnego proboszcza Jana Gramse²⁸. Statut tego bractwa zatwierdzono w 1859 roku²⁹.

Bractwo św. Anny istniało także w okresie międzywojennym, obok bractwa św. Barbary³⁰, Serca Jezusa³¹ i Wstrzemięźliwości (Trzeźwości)³². Bractwo św. Anny było najliczniejszym z nich, skupiało bowiem w końcu lat dwudziestych XX wieku 165 członków, bractwo św. Barbary 59 członków³³. W niespełna dziesięć lat później Bractwo św. Anny liczyło ponad 140 osób, bractwo św. Barbary połowę tej liczby, a bractwo Wstrzemięźliwości tylko 35 osób.

Do chwili obecnej zachowało się niewiele materiałów archiwalnych do dziejów parafii fordońskiej, bractw, w tym bractwa św. Anny. W czasie II wojny światowej doszło do ogromnego zniszczenia akt kościelnych z terenu diecezji chełmińskiej. Najwięcej zachowało się materiałów archiwalnych dla parafii we Wtelnie i w Fordonie. Dla tych parafii zachowało się po kilkadziesiąt jednostek archiwalnych, gdy dla pozostałych zaledwie po kilka³⁴.

Zachowało się kilka źródeł bezpośrednio odnoszących się do fordońskiego bractwa św. Anny. Najstarszym jest księga bracka obejmująca lata 1694-1834 przechowywana w Archiwum Diecezjalnym w Pelplinie³⁵. Została ona ofiarowana bractwu przez Bartłomieja Staniszewskiego i Mikołaja Zasackiego w roku 1724, o czym informuje dedykacja na stronie tytułowej. Księga o wymiarach 32,5 x 20,5 cm jest oprawiona w tekturę i zawiera 30 paginowanych ołówkiem kart papieru w prawym górnym narożniku karty. Po wierzchniej okładce znajdują się dwie puste karty z XIX wieku, na końcu z tego samego papieru trzy, z czego środkowa zapisana z jednej strony, a ostatnia pusta. Księga stanowi wykaz członków bractwa, do roku 1723 wpisów dokonała jedna osoba, najprawdopodobniej przepisała ze starszej księgi. Od 1724 roku wpisy są prowadzone na bieżąco przez różne osoby. Na kilku ostatnich kartach znajdują się poniżej publikowane inwentarze rzeczy ruchomych należących do bractwa z XVIII i XIX stulecia

Zapis Szymona Hrynzana z roku 1731 jest kopią samodzielnego dokumentu istniejącego jeszcze w końcu XVIII wieku. Porównanie charakteru ręki tego wpisu z rejestrem członków bractwa wskazuje na dokonanie wpisu w latach siedemdziesiątych-osiemdziesiątych

tego stulecia. Podobnie można określić wpis darowizn bractwa z lat 1715-1747, przy czym wpisu tego dokonała osoba w sposób jednorazowy, musiała więc posiadać jakiś wykaz, który został przepisany. Jak się wydaje, w podobnym czasie wciągnięto inwentarz z roku 1756. Działania te można chyba wiązać z ożywieniem w tym czasie działalności bractwa. Wzrosła liczba członków, a wpisy do księgi brackiej wykazują staranność.

Inwentarz z roku 1744 został wpisany już na kartach dziewiętnastowiecznych. Charakter pisma inwentarza zgodny z charakterem wpisów członków bractwa z pierwszych lat trzydziestych XIX stulecia, pozwala określić czas wciągnięcia do księgi właśnie na ten okres. Wpisu dokonano znacznie później niż przeprowadzono spis inwentarza, dlatego należy sądzić, iż wciągnięto go do zachowanej księgi z wcześniejszych materiałów. Porządkowanie i poszukiwanie tych materiałów miało miejsce z chwilą odnowienia bractwa w 1831 roku.

Pozostałe wpisy charakteryzują się brakiem staranności, ale powstały współcześnie. Wykaz darowizn dla bractwa z lat 1832-1834 jest pisany inną ręką niż wykaz z roku 1831. Pierwszy z nich pisany był w sposób jednorazowy, powstać więc musiał w roku 1834 i objął dary z pierwszego okresu kadencji władz brackich po restauracji konfraterni. Wykaz darów z roku 1831 objął rzeczy przekazane bractwu w najbliższym czasie po jego odnowieniu.

Zachowana księga bracka była znana już przed drugą wojną światową, ale w literaturze jej daty zakreslono na lata 1694-1858. Wzmiankowano także drugą księgę ze statutem z 1580 roku³⁶, obecnie nieznaną. Publikowane poniżej inwentarze bractwa z 1936 i 1937 roku wymieniają tylko jedną starą księgę, zapewne tę zachowaną do dnia dzisiejszego. Wymienia się także księgę spisu członków, ale należy przypuszczać, że była to księga zawierająca współczesne wykazy członków. Wobec powyższego nasuwają się wątpliwości co do wspomnianej księgi ze statutem z roku 1580.

Publikowane inwentarze rzeczy brackich ukazują rolę i rangę bractwa. Widać bogactwo wieku XVIII i skromność wieku XX. Z przedmiotów odnotowanych w najwcześniejszych inwentarzach praktycznie nic nie dotrwało do naszych czasów. Czasy świetności pamiętają zapewne zachowane do dnia dzisiejszego dwa feretrony późnobarokowe: jeden z pierwszej połowy XVIII stulecia z wizerunkiem św. Mikołaja i św. Anny Samotrzcę, oba malowane na blasze w końcu XIX wieku, drugi z końca XVIII wieku z wizerunkiem NM Panny³⁷. Wykazuje je inwentarz z roku 1936 jako dwa tronifery³⁸ i z roku następnego wyszczególniając dwa obrazy do noszenia.

Przed wojną znane było jeszcze skórzane antependium w ówczesnej kaplicy św. Anny z wytłaczanymi wzorami³⁹, ale najstarsze inwentarze tego nie odnotowały. Być może antependium to było integralną częścią ołtarza i dlatego nie traktowano go jako części ruchomej.

Na ołtarzu w dzisiejszej kaplicy św. Marii Magdaleny znajduje się niepozorny metalowy krzyż. Jego podstawa jest dziełem barokowego złotnika, natomiast reszta pochodzi z czasów znacznie późniejszych. Na odwrocie stopy znajduje się napis pierwotnie grawerowany barokowym pismem, a później poprawiany, dzisiaj już znacznie zatarty. Mimo to można jeszcze odczytać, iż pierwotnie krzyż ten stał na wielkim ołtarzu i był własnością bractwa św. Anny. Potwierdza to wizytacja kościelna z roku 1745 przytaczająca całą inskrypcję⁴⁰. Fundatorem tego osiemnastowiecznego krucyfiksu był Bartłomiej Staniszewski. On też sporządził swój testament w roku 1732⁴¹, co pozwala przyjąć, iż krzyż powstał przed tym faktem. Krzyż ten został odnotowany w inwentarzu z roku 1744 i 1756 jako „passja na ołtarzu”, w roku 1831 jako „krucyfix na ołtarzu”, w roku 1936 jako „krzyż bronzowy na ołtarzu” i w 1937 jako „krzyż mosiężno-bronzowy na głównym ołtarzu nad tabernaculum”. Tak więc krzyż ten zawsze stał tam, gdzie pierwotnie został przeznaczony. Z biegiem czasu krzyż ten uległ

zniszczeniu, a do dobrze zachowanej stopy dołożono nowy górny fragment. Zachowane na stopie inicjały „B. A. R. A.”, a ryte współczesnym pismem, wskazują na nowych fundatorów krzyża. Niewątpliwie jest to przedmiot należący od zawsze do bractwa św. Anny.

Publikowany poniżej statut bractwa św. Anny w Fordonie z roku 1855 przechowywany jest w archiwum pelplińskim⁴² jako oryginalny poszyt o wymiarach 33,5 x 20,5 cm spisany starannym pismem kaligraficznym. Statut odnotowany był w literaturze⁴³. Grzbiet okleja pomarańczowy pasek wzmacniający szerokości 1,3 cm. Dokument ten zachowany jest w dobrym stanie, jedynie prawy górny narożnik spalony, ale tekst pozostał nienaruszony. Poszyt nie jest paginowany, lecz dla potrzeb wydawniczych wprowadzono paginację zapisaną w nawiasach kwadratowych. Na pierwszej karcie umieszczono tytuł, a kolejna pozostała pusta. Dopiero od drugiej karty zaczyna się treść statutu pisana obustronnie. Na karcie 6v po dacie kończącej statut znajduje się okrągła pieczęć kościoła w Fordonie o średnicy 33 mm odcisnięta w tuszu. Na następnej stronie zachowała się druga część statutu regulująca sprawy organizacyjne bractwa. Na karcie 10v po datacji znajduje się większa pieczęć biskupia wyciśnięta przez papier o średnicy 65 mm. Całość zatwierdził biskup chełmiński Anastazy Sedlag. Ostatni fragment statutu został sporządzony ręką pracownika kurii. Statut opublikowany został z zachowaniem oryginalnego układu struktury wewnętrznej.

Najwcześniejsze, szesnastowieczne i siedemnastowieczne dokumenty brackie, w tym i statuty dla całej organizacji, były wydane drukiem⁴⁴. Wspomnieć warto, iż statut bractwa św. Anny w Fordonie z połowy XIX stulecia o ponad trzydzieści lat wyprzedził podobny statut dla bractwa bydgoskiego⁴⁵.

Materiały z lat 1936-1937 są zawarte w jednej papierowej teczce, w której znajdują się dwa osobne poszyty⁴⁶. Zawarty tam materiał, jak wynika z pierwszej karty, był rozliczeniem bractw przesłanym do kurii chełmińskiej w celu ich kontroli. Tam też są zawarte uwagi kurii co do sposobu prowadzenia rozliczeń. Wszystkie materiały są zszyte, ale nie paginowane. Wyjątek stanowią rachunki przedkładane bractwu do realizacji, ale tutaj numeracja jest przedwojenna. Przy publikacji zastosowana numeracja alfabetyczna odpowiada arabskiej numeracji pierwotnej. Zdecydowana większość materiału jest spisana ręcznie, do wyjątku należy spis inwentarza z roku 1936. Powstał on na drukowanym formularzu wypisanym na maszynie do pisania.

Wobec braku księgi brackiej z wpisami członków zachowane dwa imienne wykazy członków płacących składki z roku 1936 i 1937 mogą w pewnym stopniu ją zastąpić. Niestety, wykazy bractwa św. Anny nie podają miejscowości, z której pochodzili członkowie. Dane takie zawierają podobne spisy dla bractwa św. Barbary, co pozwolić może na głębszą analizę składu społecznego bractwa. Ponieważ wykaz składek bractwa św. Anny z roku 1937 różni się jedynie zmniejszoną ilością o dwóch członków w porównaniu z rokiem 1936, zrezygnowano z jego publikacji. Wielkość składek członkowskich z roku 1937 zamieszczono w publikowanym poniżej ogólnym wykazie dochodów z tego roku.

Z wysokości składek można wysnuć, iż składka roczna wynosiła 1 zł, a wpisowe 2 zł. Za takimi wielkościami przemawia częstotliwość ich występowania. Podobne wielkości pobierano w tym czasie w bydgoskim bractwie św. Anny⁴⁷. Puste miejsca oznaczają brak wpłat. Większe sumy sygnalizują zapewne o spłatach zadłużenia. W bractwie św. Barbary spłaty zadłużenia z tytułu składek członkowskich była osobno odnotowywane.

Rachunki przedkładane bractwu do realizacji wykazują, że nie wszystkie pozycje rachunkowe były odnotowane w zestawieniach zbiorczych. Brak jest wpisu o zapłacie dla organisty i kalikanta z 1936 roku czy dla niezidentyfikowanego księdza z roku następnego.

Również wielkości z przedkładanych rachunków z roku 1936 różnią się od tych ze zbiorczego zestawienia.

Publikowane źródła ułożono w kolejności chronologicznej, z tym że statut z 1855 roku, jako najistotniejszy, zamieszczono jako pierwszy. W nawiasach kwadratowych zaznaczono numerację nie paginowanych kart źródła oraz opuszczenia liter. Natomiast jakiegokolwiek ubytki lub błędy odnotowano w przypisach. W nawiasach okrągłych rozwiązano zastosowane w źródłach skróty w postaci kropek i abrewiacji - znaków nad literami. Pozostawiono jedynie skrót „św.” w języku polskim i „s” w języku łacińskim. Teksty, zwłaszcza osiemnastowieczne, transkrybowano zgodnie z wymogami współczesnej ortografii zachowując jednak charakter ówczesnej pisowni. Odstąpiono od tego w przypadku źródła nr 2, gdyż jest ono zabytkiem epigraficznym i tutaj podano zgodnie z instrukcją „Corpus Inscriptionum Poloniae”. Identyfikacji osób dokonano na podstawie dostępnej literatury, pomijając wykaz osób płacących składki.

Przypisy:

1. K. Kuźmak, *Bractwa Kościelne*, [w:] *Encyklopedia Kościelna*, t. 2, pod red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyka, Z. Sułowskiego, Lublin 1985, kol. 1016.
2. S. Litak, *Bractwa religijne w Polsce przedrozbiorowej XIII-XVIII wiek. Rozwój i problematyka*, Przegląd Historyczny, T. 88, 1997, z. 3-4, s. 500.
3. K. Kuźmak, *Bractwa...*, kol. 1014; S. Litak, dz. cyt., s. 501.
4. S. Litak, dz. cyt., s. 502.
5. Tamże, s. 510-511.
6. Tamże, s. 518.
7. Tamże, s. 521.
8. Z. Zyglewski, *Fordon przedrozbiorowy*, [w:] *Dzieje Fordonu i okolic*, pod red. Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1997, s. 38.
9. Tamże, s. 521-522.
10. Tamże, s. 519.
11. K. Kuźmak, *Anna - Bractwa*, [w:] *Encyklopedia Kościelna*, t. 2, kol. 625-626.
12. Tamże.
13. Z. Zyglewski, dz. cyt., s. 37-38.
14. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 2, Warszawa 1881, s. 399; *Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny*, Pelplin 1928, s. 82.
15. *Visitationes Archidiaconatus Pomeraniae H. Rozrażewski Fpiscopo*, wyd. S. Kujot, Toruń 1898, Fontes Towarzystwa Naukowego w Toruniu t. 1-2, s. 290, „Fraternitas nulla in oppido”.
16. *Diecezja...*, s. 250.
17. Z. Zyglewski, dz. cyt., s. 37.
18. Z. Malewski, *Bractwo św. Anny w Bydgoszczy*, Bydgoszcz 1933, s. 18-19.
19. Z. Zyglewski, dz. cyt., s. 38.
20. Tamże, s. 37-38.
21. Z. Malewski, dz. cyt. s. 18, 50.
22. T. Nowicki, *Kościół, duchowieństwo i parafianie fordońscy według wizytacji kanonicznej z 25 października 1781 r.*, Kronika Bydgoska, T. 19, 1998, s. 292-293. O Marquarcie, tamże, s. 289-291.
23. H. Mross, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej wyświęconych w latach 1821-1920*, Pelplin 1995, s. 320-321, wyświęcony w roku 1823, w Fordonie jako wikary odnotowany w 1833 roku.
24. Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon (dalej cyt. ADP, F), sygn. 76, k. 24.
25. ADP, F, sygn. 56.
26. *Słownik geograficzny...*, s. 399.

27. *Diecezja...*, s. 84

28. H. Mross, dz. cyt., s. 88; *Tobie Panie zaufałem. Historia i teraźniejszość kościoła i parafii pod wezwaniem św. Mikołaja w Bydgoszczy-Fordonie*, pod. red. R. Bulińskiego, D. T. Lebiody, Bydgoszcz 1996, s. 162.

29. *Diecezja...*, s. 250.

30. ADP, F, sygn. 55a, 55b, akta bractwa z lat 1936-1937.

31. ADP, F, sygn. 60, w inwentarzu kościoła z roku 1938 odnotowano księgę tego bractwa.

32. ADP, F, sygn. 55b, akta tego bractwa z roku 1937.

33. *Diecezja...*, s. 250.

34. A. Nadolny, *Archiwum Diecezjalne w Pelplinie. Zarys dziejów i informacja o zasobie*, Studia Pelplińskie, T. 21-22, 1990/1991, s. 277-278, 303-304; *Tobie Panie...*, s. 164

35. ADP, F, sygn. 76.

36. *Diecezja...*, s. 250.

37. *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 13, Dawne województwo bydgoskie, pod red. T. Chrzanowskiego, M. Korneckiego, z. 3, Bydgoszcz i okolice, opr. T. Chrzanowski, M. Kornecki, Warszawa 1977, s. 33.

38. Tronifery to zapewne feretrony, przenośne obrazy noszone podczas uroczystych procesji, czyli w triumfalnych pochodach, *Encyklopedia katolicka*, t. 5, pod red. L. Bieńkowskiego i in., Lublin 1989, kol. 134.

39. *Diecezja...*, s. 250.

40. Archiwum Diecezjalne we Włocławku, Wizytacje Diecezji Kujawsko-Pomorskiej, sygn. 20, k. 25.

41. Z. Zyglewski, dz. cyt., s. 43.

42. ADP, F, sygn. 54.

43. *Diecezja...*, s. 250.

44. Bibliografia polska, opr. K. Estreicher, t. 18, Kraków 1901, s. 17, zob. Hagenow Szymon.

45. Z. Malewski, dz. cyt., s. 6.

46. ADP, F, sygn. 55.

47. Z. Malewski, dz. cyt., s. 38-39.

Nr 1. Statut Bractwa Św. Anny przy kościele św. Mikołaja w Fordonie z roku 1855.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 54, bez paginacji, pismo kaligraficzne.

[k. 1] Statut dla Bractwa pod tytułem Świętej Anny przy kościele Rzymskokatolickim Świętego Mikołaja w Fordonie.

[k. 3] Dla Bractwa pod tytułem św. Anny przy kościele Rzymskokatolickim Parafialnym Fordońskim prawnie wprowadzonego przynajmniej od roku 1581 istniejącego i odpustami od Ojca Świętego obdarzonego, statut następujący, pod warunkiem biskupiego wysokiego potwierdzenia ułożonym został.

§ 1. Cel tegoż Bractwa.

Celem tegoż bractwa jest w ogólności pomnożenie żywej t. j. miłością Boga i bliźniego udowodniający się wiary Świętej Rzymskokatolickiej, jako też sprawowanie własnego i innych zbawienia duszy i w szczególności zaś usiłowanie ku dopięciu tego celu przez uwielbienie i uczc[ze]nie Św. Anny i wykonanie następujących dobrowolnie pojętych, lecz pod grzechem nie zobowiązujących powinności.

§ 2. Powinności jako to:

- a) Obok ścisłego wypełnienia wszystkich, każdego katolika dotyczących się powinności w ogóle, ćwiczyć się w uczynkach miłosierdzia duchownych i cielesnych stosownie do rad ewangelicznych - nieprzywiązywać - serca do dóbr ziemskich, majątków i bogactw - zachowywać czystość stanowi swojemu przyzwoitą i wszelkiej zwierzchności duchownej i świeckiej powinno uszanowanie i posłuszeństwo oddawać.
- b) W szczególności: w niedziele brackie odpustami udarowane jako to: w każdą niedzielę po suchych dniach i w sumą uroczystość Św. Anny przyjmować ile możliwości ś. ś. Sakramenta Pokuty i Komunii godnie z pożytkiem dla zbawienia duszy
- c) Przyczyniać się do uświętnienia nabożeństwa, utrzymywania [k. 3v] i pomnożenia powagi, uczciwości i porządku podczas onego, jako też przyzwoitym noszenia obrazów, chorągwi i gromnic na processjach z przenajświętszym Sakramentem
- d) Modlić się dla uczczenia Św. Anny, również za członki tegoż Bractwa żywe i zmarłe, o pomyślność, rozkrzewienie i wywyższenie rzymskokatolickiego kościoła o wykorzenienie wszelkiego niedowiarstwa, kacerstwa, odszczepieństwa i zabobonu, o zgodę i pokój między książętami i ludami chrześcijańskimi, mówiąc codziennie uważnie i z duchem skupionym pięć pacierzy, tyleż pozdrowień i jedno wierzę w Boga.
- e) Uczęszczać na zgromadzenie brackie w uroczystości Bractwa i zawsze, kiedy ojciec duchowny to ową dzię pożyteczne lub potrzebne w sposób przydatku do tego przyłączonym opisanym odbywać się mające, szanować ustanowione na nich uchwały, do nich się stosować i w ogólności zachowywać względem przełożonych Bractwa, a szczególnie ojcu duchownemu powinno posłuszeństwo i uszanowanie.

§ 3. Przywilej tegoż Bractwa.

To Bractwo ma ten przywilej od Ojca św. Sixtusa V2, że ktoby z Braci i Sióstr codziennie odwiedzili kościół w którym to jest bractwo, a w nim pięć Ojczy nasz - pięć Zdrowaś Marya, przydawszy szósty pacierz, Zdrowaś Marya i jedno Wierzę w Boga zmówili za podwyższenie Kościoła Św., za zgodę Panów chrześcijańskich, za wykorzenienie herezji, za Ojca Św. prosząc Pana Boga tych wszystkich dostępując odpustów co w Rzymie, którzy obchodzą stacje,

co dzień po kościołach rozłożone czego każdy z Braci i Sióstr za pomienione modląc się potrzeby kościoła [k. 4] bożego w tym tu kościele dostąpić może.

§ 4. Skutki.

- a) Ma jeszcze i ten fawor to Bractwo, iż Bracia i Siostry w ostatnim życia swego zostającym terminie za wymówieniem z szczerą skruchą Najświętszego imienia Jezusa jeżeliby nie mogli ustami to przynajmniej serdecznem westchnieniem dostępują odpustu zupełnego
- b) Każdy Brat i Siostra tego Bractwa trzy razy za życia swego dostępuje jubileuszu zupełnego t.j. kiedy się kto w to bractwo wpisuje a przy tern, kiedy sobie kto za życia upodoba generalnie się spowiadać
- c) Przy samej śmierci których to czasów spowiadający się i komunikujący się Brat lub Siostra, by też od największych grzechów samemu Ojcu Św. rezerwowanych każdy spowiednik approbowany rozgrzeszyć może, którego fawora inne bractwo w skarbie Kościoła św. zostające nie mają.

§ 5. Nabożeństwo Św. Anny.

- a) Uroczystości Św. Anny, która się odprawuje dnia 26go lipca kiedy przypada w niedzielę, inaczej w niedzielę następującą każdy Brat i Siostra obchodząc z jak największym poszanowaniem, t.j. spowiadając się i przyjmując przenajświętszy Sakrament, ołtarza niemniej w tejsze uroczystości assystując nabożeństwa, zupełnego z nich każdy dostępuje odpustu.
- b) Nabożeństwo kwartalne na honor tejsze św. Anny według przywilej [u] tego bractwa z wystawieniem Przenajś(więtszego) Sakramentu z processjami dwa razy co roku przypadając t.j. w dzień Bożego Ciała i w dzień poświęcenia kościoła odprawuje się: nabożni Bracia i [k. 4v] Siostry to oni obchodząc, spowiadając i komunikując i nabożeństwa assystując zupełnego dostępują odpustu
- c) Którym by zaś z Braci lub Sióstr dla trudności jakiej nie przyszło spowiadać się i kommu- nikować lub też Mszy św. i nabożeństwa nie słuchać, za zmówieniem pięciu pacierzy i ty- leż Zdrowaś Marya, jednego Wierzę w Boga przydawszy jedno Ojcie nasz i Zdrowaś za Ojca Św. na intencją Kościoła bożego, tak w domu jak na innem miejscu modląc się otrzymuje trzydzieści lat odpustu
- d) Którzy zaś niosą wpisane w to Bractwo a te wszystkie nabożeństwa, Spowiedzi, Kommu- nie odprawiali, także processjom assystowali, dostępują piętnaście lat odpustu.

§ 6. Dozorcy Bractwa.

- a) Ponieważ każde bractwo będąc zakładem pobożnym w ścisłym tylko związku z kościo- łem istnieć może, więc należą do tego:

„Kollegium kościelne”

którego osobne członki są:

„Proboszcz lub ojciec duchowny”

Proboszcz jest naczelnikiem tegoż Kollegium kościelnego, a zatem nań przypada najgłówniej- sza staran(n)ość i utrzymanie, zawiadowanie majątku Bractwa, odprawianie obchodów uroczy- stych nabożeństw i zgromadzeń, również przyjmowanie nowych członków i zapisywanie ich i zmarłych Braci i Sióstr do księgi brackiej. On więc też wspólnie z prowizorami kościelnymi i przełożonymi brackimi składającymi się z Starszego i Podstarszego pod nazwiskiem

[k. 5] „Katolickie kollegium kościelne brackie”

[a)] powinien interesu i korespondencje bractwa się tyczące załatwiać i prowadzić, rocznie

i w czasie przeznaczonym przy końcu roku rachunki składać i do rewizji na odebranie zwierzchności biskupio-diecezjalnej dosyłać

b) Bezpośredni zaś dozór nad Braciami i Siostrami, co do ich pobożności, obyczajów i zachowania się na processjach, zgromadzeniach lub gdziekolwiek bądź indziej, jako też nad majątkiem, a staranność i dobro bractwa w ogólności, do

„Starszego”

obrać się mającego wedle przepisanego przydatku sposobu większością głosów należy, który pobożnością i dobrymi obyczajami innym być musi przykładem i przewodniczyć, i który wspólnie z ojcem duchownym innych urzędników dla Bractwa obiera, ustanawia i każdemu z nich czynności wyznacza i zleca, jako

c) Vice Starszego

d) Podskarbiego, który ma się starać o porządek i ochędostwo³ ołtarza brackiego, o sprawianie, przechowywanie i utrzymywanie sprzętów, i o prowadzenie księgi rachunkowej, wpisywać w nią wszystkie dochody i wychody brackie punktualnie i sumiennie, który ma także w kościele po kazaniu podczas wymienianek w uroczystości brackie zbierać offerty⁴ i jałmużnę dla dobra Bractwa

e) Dwóch Radnych, którzy by radą i czynem innych przełożonych w sprawach wszystkich, dobro Bractwa zamierzających, wspierali

f) Zakrystiana, który obowiązany jest zapraszać członki [k. 5v] brackie na pogrzeb Brata lub Siostry i starać się o oczyszczenie ołtarza brackiego z kurzu, ochędożeniu srebra, cyny lub innych naczyń, o zapalenie i wygaszenie świec na ołtarzu sezdawanie onych przed processją, zachowanie po niej, o przygotowanie stołu na mające się odbyć zgromadzenie i usunięcie po ukończonych

g) Do noszenia baldachima, obrazów, chorągwi, gromnic, nareszcie odpowiednie tym dopiero wymienionym przełożonym i urzędnikom - urzędniczki dla płci żeńskiej.

Wszyscy ci przełożeni i urzędnicy piastują swe urzędy bezpłatnie z miłości Boga i bliźniego.

§ 7 Inwentarz - sprzęta bractwa.

a) Księga, ile możności pięknie oprawiona, w której

aa) zaraz na początku niniejszy statut wraz z in(n)ym przydatkiem

bb) imię i nazwisko, stan i miejsce pomieszkania Braci i Sióstr, z nadmienieniem dnia, miesiąca i roku ich przyjęcia do bractwa i śmierci jako też tych, którzy by bądź dla obyczajów gorszych i upodlających występków, bądź dla niepoprawy i niepokuty z bractwa wykluczeni zostali, wpisane być muszą: zostaje zaś w schowaniu u ojca duchownego, a przy pogrzebie na trumnie zmarłego Brata lub Siostry umocowana być powinna

b) Księga w której się zapisuje co się na schadzkach mówiło, co tam uchwalono i postanowiono, także i obór przełożonych i urzędników i inne sprawy dotyczące się bractwa

c) Księga rachunkowa w której wszelki dochód i wychód z nadmienieniem daty i numeru kwitów i dowodów [k. 6] od podskarbiego wpisuje się i z której rocznie rachunki się składają, w tejże księdze powinien także spis być dokumentów o bezpiecznie wypożyczonych kapitałach i spis sprzętów brackich.

Te dwie ostatnie książki znajdują się w schowaniu Starszego i oraz z tą pod „a” wspomnianą, przy każdej schadzce na stole wyłożone być powinny

d) 1. skrzynię do schowania wszelkich dokumentów, srebra, cyny, gotowych pieniędzy, kwitów itd.

2. skrzynia do schowania wosku i świec
3. skrzynia do schowania innych sprzętów i aparatów
4. skarbona do schowania jałmużen i offertów przy drzwiach kościelnych od Zakrystiana pierwsza pod d) 1. Wspomniana skrzynia, żelazem obita, trzy zamki z trzema różnymi kluczami mieć musi, z których jeden ma ojciec duchowny i po jednym Przeor i Podskarbi, do drugich zaś skrzyń i skarbonki jednego tylko zamka lub kłódki potrzeba, do którego klucza Podskarbi.

§ 8. Zawiadowanie majątkiem Bractwa.

Majątkiem Bractwa tak właśnie jak kościelnym stosownie do powszechnie istniejących przepisów prawnych, a to podług etatu od zwierzchności biskupio-diecezalnej potwierdzonego, zawiaduje się i też też rocznie rachunki przez kolegium kościelne brackie składane i zupełnie udowodnione, najpóźniej aż do pierwszego lutego każdego roku do rewizji i na odebranie odsyłane być muszą.

§ 9. Konkluzja.

Nareszcie nadmieniam się tu jeszcze i postanawiam [k. 6v] wyraźnie, aby niniejszy statut przynajmniej raz w roku, a to w uroczystość pryncypalną tegoż Bractwa, i ile razy ojciec duchowny uważa za potrzebne, pożyteczne obecnym na schadzkach członkom Bractwa od ojca duchownego przeczytany i wedle potrzeby wytłómaczony został.

Działo się w Fordonie dnia 30go stycznia 1855'a

[pieczęć okrągła kościoła w Fordonie]

Katolickie Kolegium Kościelne Brackie.

b'Gramse, Rzeźniacki⁶, xxx⁷, Marcinkowski, Pachę, Saganowski

X. Prob[oszcz]^{b5} a'Prowizorowie Kościoła - Bractwa²

[k. 7] Sposób odbywania schadzek brackich, obieranie przełożonych i przyjmowanie do Bractwa.

I Sposób odbywania schadzek.

Bractwo powinno się w swe uroczystości i ile razy ojciec duchowny osądzi za potrzebne i pożyteczne w kościele schodzić

W tym celu wystawia się na środku kościoła przed ołtarzem brackim przed Summą albo też po kazaniu lub przed nieszporem stół, białym lub kolorowym, byle tylko stosownym obrusem pokryty, na którym dwie zapalone świece stoją i książki brackie leżą. Około niego przynajmniej trzy krzesła wystawione być powinny, na jednym z nich ojciec duchowny, na drugim, a to po prawicy, Starszy, a na trzecim Podskarbi zasiędzie. Gdy tak wszystko przygotowane, ojciec duchowny ubrany w komeszkę⁸ i stułę z krzyżem w ręku nadejdzie i postawiwszy krzyż pomiędzy świece na stole, zaintonuje Hymn „Przybądź Duchu św. Stworzycielu”. Po odśpiewaniu onegoż od wszystkich przytomnych i klęczących, dalej tak śpiewa:

V. Emilie spiritum tuum et arabuntur.

R. Et renovabis faciam terrae.

Oremus.

Deus qui corda fidelium sancti Spiritus illustratione docuisti da nobis in eodem recte sapere, et Deus semper consolatione gaudere. Per Dominum nostrum etc. Amen.

Wtedy następuje exhortacja⁹, w której objaśnia statut, powinności brackie, wyklada lub inne stosowne i potrzebne nauki i napomnienia daje, do modlitwy o rozkrzewienie i wywyższenie kościoła św. Rzymsko[k. 7v]katolickiego, o wykorzenie wszelkiego niedowiarstwa, kacerstwa i odszczepieństwa, i zabobonu, o pokój i zgodę między książętami i ludźmi chrześcijańskimi, za żywych i zmarłych Braci i Siostry zachęcając.

Po takowej exhortacji zaczynają się narady i rozmowy o potrzebach Bractwa i o poparciu celu jego, napominania, strofowania błędzących i wykraczających członków, lub też wykuczenie z Bractwa niemoralnych, obór Przełożonych itd. Przy których to rozmowach każdy udział brać i co mu się zdaje być dobrem i potrzebnym powiedzieć może, byleby że uczynił należytą przyzwoitością i skromnością.

W końcu zmówi się klęcząc litanie do Pana Jezusa albo się też prześpiewa „Święta Anna sama w sobie” lub inna jaka stosowna pieśń. W czasie tego śpiewu wszystkie członki bractwa idą na ofertę z której wziętek 10 cały płynie do kasy brackiej. Gdy czas pozwala przydać można po skończonej offercie: Pater noster...

V. Et ne nos inducas in tentationem

R. Sed libera nos a malo

V. Confirma hoc Deus quod operatus est in nobis

R. A templo sancte huc, quod est in Jerusalem

V. Domine exaudi orationem meam

R. Elelamor meus ad se veniat

V. Dominus vobiscum

R. Et cum Spiritus suo

Oremus.

Praesta nobis, quae sumus Domine, auxilium gratiae tuae ut quae te auctore facienda, cognovimus et operante impleamus.

Actiones nostras, quacumque Nomine aspirando praeveni ex aspirando prosequere, ut sancta oratio [k. 8] et operatio a te semper incipiat et per se cepta finiatur.

Per Christum Dominum nostrum. Amen.

II Elekcyja Starszego

Czas dla obierania starszego wyznacza ojciec duchowny i uwiadomi o tem tydzień lub dwa tygodnie poprzednio z ambony, bractwo zachęcając i napominając, aby pobożną i szczerą modlitwą Boga o szczęśliwy wybór prosili. W sam zaś dzień oboru przysposabia się wszystko tak, jak do odbywania schadzek. Potem odśpiewa się naprzód przez zgromadzonych i klęczących członków Bractwa hymn „Przybądź Duchu św. Stworzycielu”, poczem ojciec duchowny wstawszy mówi:

Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster...

V. Et ne nos inducas in tentationem

P- Sed libera nos a malo.

V. Emille Spiritum tuum et oreabuntur.

P- Et renovabis faciem terrae

V. Domine exaudi orationem meam

P- Et olamor meus ad Se veniat.

Oremus.

Mentes nostras quaesumus Domine paraclitas, qui a te procedit illuminet et inducat in omnem sicut promisit Filius tuus veritatem. Mentes nostras quaesumus Domine luminae Suae

otoritatis illustra, ut videre possimus quae agenda sunt, et quae justa sunt agere valeamus. Per Dominum nostrum etc. Amen.

Potem przemówi ojciec duchowny do przytomnych II, napominając ich, aby takiego tylko obrali, o którym się przekonali, że obok potrzebnej wiadomości i roztropności, gorliwy o cześć Boską i o dobro Bractwa jest i takim pozostanie dla tego też powinności Starszego im przeczyta, [k. 8v] Obieranie zaś samo się większością głosów zebranych, przez dwóch lub trzech mężów zacnych i sumiennych poprzednio od ojca duchownego obranych i zobowiązanych, w przypadku zaś równości głosów, głos ojca duchownego przeważa i ten wtedy, za którym on głosiwał lub który najwięcej głosów odebrał od niego jako Starszy ogłoszony następującymi słowy:

Za sprawą Ducha Sw. większością głosów obranym został Starszym Bractwa Sw(ięt)ej Anny w tutejszym kościele fordońskim Sw. Mikołaja N.N. dziękujmyż Bogu i zaśpiewajmyż: „Ciebie Boże chwalimy...”

V. Domine exande orationem meam

R. Et elamor meus ad Te veniat.

V. Dominus vobiscum

R. Et cum Spiritus tuo

Oremus...

Deus qui corda fidelium S(anc)te Spiritus illustratione docuiste, da nobis in eodem Spiritu recta sapere et de ejus semper consolatione geni ere. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Potem ojciec duchowny wraz z Starszym obierają innych urzędników.

III Przyjmowanie do bractwa.

Przyjmują się i wpisują się zwyczajnie do bractwa członki nowe po skończonem nabożeństwie, lub też po nieszpórach w uroczystości i niedziele bractwa. Chcący zaś być przyjęty, musi swój zamiar wprzód ojcu duchownemu i Starszemu Bractwa oznajmić, do nich się bowiem należy osądzenie, kto godzien jest być policzonym między Braci i Siostry, lub kto nie musi się poprzednio w ten sam dzień spowiadać godnie i przyjąć komunię świętą, [k. 9] Dzieje się zaś przyjmowanie w następujący sposób. Pragnący przyjęcia, każdy klęczy przed ołtarzem brackim, trzymając w ręce gromnicę zapaloną, dokoła klęczą lub stoją Bracia i Siostry, ojciec duchowny w komeszkę z stułą ubrany przed ołtarzem, obróciwszy się do nich, odzywa się w krótkiej przedmowie, pyta się o ich zamiarze i potem im powiada powinności bractwa, z niniejszych ustaw, co je czytając, a gdy w swem postanowieniu okażą się stali pozostać, na jego powtórne pytanie mówi nad nimi te słowa:

V. Adjutorium nostrum in nomine Domini

R. Qui fecit coelum et terram. Antiph. Ecce

Psalm: Ecce quam bonum et jucundum habitare fratres in unum. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam Aron. Quod descendit in montem Sion. Quoniam illud mundavid Dominus benedictionem et vitam ejus in saeculum. Gloria Patri...

Antiph: Eccequam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum. Kirie elejson. Pater noster.

V. Et ne nos inducas in teneationem

R. Sed libera nos a malo

V. Domine Deus virtutum converte nos

R. Et ostende faciem tuam et saloi erimus

V. Quaerite Dominum et confirmamini

R. Quaerite faciem ejus semper

V. Exurge Christe adjuda nos

R. Et libera nos propter nomen tuum

V. Domine exaudi orationem meam

R. Et clamor ineus ad te veniat

V. Dominus vobiscum

R. Et cum Spiritus tuo

[k.9v] Oremus.

Deus qui Beatae Annae gratiam confere dignatus es ut Genitricis anigentis filii tui mater officii meretur: conoede propitius et cujus solemnia celebramus ejus apud te patrociniis adjuvemus. Per eundem Dominum. Amen.

Oremus.

Adesto Domine supplicationibus nostris et hunc famulum: hanc famulam: tuum, quem in tuo sancto nomine huic piaae Confraternitati in corporamus, et ad participationem omnium bonorum spiritualium ejusdem recipimus, bene dicere dignarius, et praesta: ut te largiente virtutem at quae sufragiis hujus modi confraternitatis suffultus, vitam percipere mereatur aeternam. Qui vivis et regnas in secula saeculorum. Amen.

Protestacja

Ja N.N. wyznaję to wszystko, co mi Bóg przez Kościół św. do wierzenia podaje i wierzę. Mam także nadzieję, że mi Bóg grzechy odpuści, kocham Boga z całego serca mego. Ale i Ciebie Św. Anno biorę sobie dziś za patronkę i obroicielkę moją, prosząc Cię abyś mię teraz i w godzinę śmierci mojej strzedz i od czarta przekłętego ratować raczyła. A ja za to tobie służyć, w życiu moim chwalić i wysławiać będę. Tak mi Boże dopomóż. Amen.

Et ego auctore S. Sedis Apostolicae, et Reverendissimi ac Illustrissimi Domini nostri N. Loci Ordinarii recipio te (vos) in confraternitatem s. Annae, et facio te (vos) participem (per) omnium meritorum, et omnium gratiarum, indulgentiarum, a Summis Pontificibus huic Societati concessarum, caeterorum [k. 10] denique bonorum omnium. Missarum orationum quae a confratribus hujus confraternitatis exercentur ut multiplici suffragio adjutas (a-i) vitae aeternae praemium ac regni coelestis sedem consequi merearis, et ut vita ac in morte et post mortem horum beneficiorum fias particeps.

In Nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen.

Benedicut vos omnipotens Deus Pater et Filius et Spiritus Sanctus Amen.

Oeinde aspergitur aqua benedicta.

Poczem wpisze ojciec duchowny imię, nazwisko, stan i miejsce pomieszkania do Bractwa Przyjętych, oraz z nadmienieniem dnia, miesiąca i roku ich przyjęcia w księgę bractwa.

Nareszcie nadmienia się jeszcze, iż wszystko, co się dobrowolnie od przyjętych do Bractwa przy tej okazji płaci, płynie do kassy brackiej.

c'Anastasius

miseratione Divina et S. Sedis Apostolicae Gratia Episcopus Culmensis S.S. Theologiae Doctor, Aquilae rubrae Eques etc.13

Universis et singulis praesentes litteras lecturis, Salutem in Domino!

Omnibus, quorum interest, intererit atque interesse poterit, [k. 10v] notum facimus, Nos anteeseata Confraternitatis sub invocatione s. Annae apud Ecclesiam Romano - catholicam Fordonensem parochialem existentis statuta per praesentes confirmare atque approbare, confirmata que et approbata declarare injungentes et Sodalitatis Antistitibus et burato loci cuicunque, aut ejus vices gerenti, ut ab omnibus, qui illis obstringuntur, statuta haecce semper religiosissime serventur.

In quorum fidem praesentes manu propria subscriptas ac Sigillo Nostro majori munitas dedimus in ae dibus Nostris Episcopalibus Pelplin, die 15ta Februarii 1855

Anastasius

[pieczęć biskupia]

Approbatio

G. V. 1069.'c

a" a dopisane ręką Jana Gramse, proboszcza fordońskiego

b" b własnoręczne podpisy poszczególnych osób

c" c inną ręką, pracownika kurii biskupiej

1. suche dni - w każdej z czterech pór roku trzy dni (środa, piątek, sobota), które występują w zimie po św. Lucji, wiosną po pierwszej niedzieli Wielkiego postu, latem po Zielonych Świątkach, jesienią po uroczystości Podniesienia Krzyża; *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 32-33, Warszawa 1913, s. 197.

2. Sykstus V, papież w latach 1585-1590; K. Dopierała, *Księga papieży*, Poznań 1996, s. 325-328.

3. ochędostwo - pielęgnać, czystość; S. Reczek, *Podręczny słownik dawnej polszczyzny*, Wrocław 1968, s. 275.

4. oferta, ofert - grzeczne ofiarowanie; S. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 3, Lwów 1857, s. 510.

5. Jan Gramse, proboszcz fordoński 1851-1879, kanonik kolegiaty kaliskiej; H. Mross, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej wyświęconych w latach 1829-1920*, Pelplin 1995, s. 88; *Dzieje Fordonu i okolic*, pod red. Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1997, s. 236.

6. Zapewne Julian Rzeźniacki (1821-1872), mieszkaniec Fordonu; tamże, s. 213.

7. trzy krzyżyki, podpis osoby niepiśmiennej.

8. komeszka - komża: S. B. Linde. dz. cyt., t. 2, Lwów 1855, s. 422.

9. z łaciny exhortatio - zachęta.

10. wziętek - dochód, przychód, zysk; S. Reczek, dz. cyt., s. 597.

11. przytomnych - obecnych; tamże, s. 403.

12. protestacja - stwierdzenie; *Słownik języka polskiego PAN*, t. 7, Warszawa 1965, s. 70.

13. Anastazy Sedlag, biskup chełmiński 1834-1856; *Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny*, Pelplin 1928, s. 50.

Nr 2. Zapis z 7 I 1731 roku Szymona Hrynzana 8 szóstaków rocznie dla Bractwa św. Anny.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 76, k. 26, kopia dokumentu sporządzona w drugiej połowie XVIII wieku.

Będąc tu wpisany w Bractwo Świętej Anny ofiarowałem na cześć i chwałę Św. Anny co rok osiem szóstaków¹ bitych na świecie lub też na jakąkolwiek po[...]bę² zaczym upraszam I(ch)m(oś)c(i)ów P. P. Deputatów M.[...]szemnowa i Braci aby podczas swoich funkcjów za pokazaniem tej plenipotencji danej Panu Bartłomiejowi St[a]niszewskiemu² natenczas prezydentowi fordanskiem[u] i starszemu tej Congregacji w rocznie z hyberny³ osiem bitych szóstaków oddawali do rąk pomienionem[u] plenipotentowi co ja pro rato et a rato przyjąć i prz[y] odebraniu hyberny deklaruję póki pod tym znakiem co wać będę in casu mie contentowania służby de proprio dać zapisuję się o co jako jak najuniżeni upraszam i podpisem ręki moiej ztwierdzam ją 7men Januar A(nno) D(omini) 1731. Datum in Fordonie.

Szymon Hrynzan

L. S.b

mprc

‘nieczytelne.

blocus sigillum - w kopiach oznaczone miejsce pieczęci umieszczonej w oryginale.

cmanu priopria - w kopiach oznaczenie własnoręcznego podpisu umieszczonego w oryginale.

1. szóstak - moneta srebrna wysokiej próby; *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku*, t. 2, Warszawa 1981, s. 368.

2. mieszczanin fordoński, zm. w 1732; *Dzieje Fordonu i okolic*, pod red. Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1997, s. 43.

3. hiberna - od połowy XVII w. stały podatek na utrzymanie wojska w Polsce płacony w dobrach królewskich, zbierany przez specjalnych poborców; *Encyklopedia historii...*, t. 1, Warszawa 1981, s. 251.

Nr 3. Napis na stopie pacyfikału przed rokiem 17321.

Kościół parafialny pw. Św. Mikołaja w Bydgoszczy-Fordonie, Kaplica św. Marii Magdaleny, ołtarz, napis grawerowany - później poprawiany - ryty.

ten Krzyż należy tak do wielkiego ołtarza tak na wszelką u[slu]gea [służy do]a sw. Anny;
b B. A. R. A.'b

‘litery zatarte, uzupełnienia w oparciu o wizytację kościelną z roku 1745; Archiwum Diecezjalne we Włocławku, WDKP, sygn. 20, k. 25.

^bW wizytacji z roku 1745 podano „B. Staniszewski”, obecnie zachowane inicjały wskazują na fundatorów krucyfiksu z XIX wieku.

1. na podstawie wizytacji z 1745 roku wiadomo, iż fundatorem był Bartłomiej Staniszewski, zm. w 1732 roku; *Dzieje Fordonu i okolic*, pod red. Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1997, s. 43.

Nr 4. Dary rzeczowe dla bractwa z lat 1715-1747.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 76, k. 26-26v, wpis dokonany w drugiej połowie XVIII wieku.

Ab Anno 1715 ad Annum 1747 Imć Panowie benefaktorowie1spendowali- i darowali tegoż bractwa Anny Św. zostających:

Imć Pan Kotyński przeor welów3trzy czerwone dito 3

Tenże Imć Pan Kotyński antependium4n[umer]um 1

Sławet(na) Pani Konstanczykowa Jadwiga z Ossowskich sub corporaF 1 z koronkami

Imć Pan Kotyński świec wielkich i małych par 39 i świeca 1

lampów nalanych6(tenże) 39

dzbanków różnego koloru S[ławetny] P. Makowski 6 thesaurias

1 benefaktor - dobrodziej, dobroczyńca; *Słownikjęzyka polskiego PAN*, t. 1, Warszawa 1958, s. 413.

2. spendowanie - wydatkowanie, łożenie; tamże, t. 8, Warszawa 1964, s. 541.

3. velum, welon - przejrzysta tkanina służąca do ujmowania lub zasłaniania monstrancji z hostią; *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 41-42, Poznań-Warszawa [br], s. 198-199.

4. antependium - zasłona lub zakrycie podstawny stałego ołtarza; *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1973, kol. 641.

5. korporał - niewielka kwadratowa chusta z białego materiału używana podczas mszy św. w czasie konsekracji; *Podręczna encyklopedia...*, t. 21-22, Warszawa 1910, s. 306.

6. nalany - nadęty, nabrzmiały; S. B. Linde, *Słownikjęzyka polskiego*, t. 3, Lwów 1857, s. 246.

Nr 5. Inwentarz rzeczy przekazanych przez ustępującego Starszego Bractwa 13 VIII 1744 nowo obranemu Starszemu.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 76, k. 28-28v, wpis z pierwszej połowy lat trzydziestych XIX wieku na podstawie wcześniejszego wykazu.

Anno 1744 die 13 mensis Augusti sławetny Pan Piotr Wardon¹ przeor przeszły Bractwa Anny Świętej oddaje w dyspozycję rzeczy ołtarza Bractwa tegoż Imć Kotyńskiemu nowo elektorowi przeorowi i sł(awetnemu) Panu Piotrowi Wardonowi subpriorowi na lat 3 jako to:

koraliów czerwonych nitków 11

passja² na ołtarzu 1

ornatów in n[ume]ro 17 dito 17

sukienek na obrazie Anny Św., Pana Jezusa i N(ajświętszej) P(anny) 3 d[ito] 3

welów³ srebrnych in n[ume]ro 13 d[ito] 13

obraz do noszenia dla Panien 1

franki białe samowe drugie zielone, trzecie żółte 3

sukno 1

welów in n[ume]ro 1

welów żałobne 1

poduszka jedna czerwona pod msza⁴ 1

poduszka druga dziana 1

lichtarzy tak wielkich jak i małych par 3

lichtarzyków złotych 2

rasza¹ na ołtarz 1

szczypce do ołtarza 1

oponów⁶ na ołtarz 2

małych firanek rassowych na ołtarz 2

na ołtarzyku lub obrazie firanek małych 1

całun i prześcieradło na żałobę 1

antependium⁷ żałobne 1

dalmatyki⁸ żałobne 2

plótek przy ołtarzu 1

świec wielkich i małych par 30

dzwonek przy ołtarzu wiszący 1

suwalnia na ołtarz 1

przy dwu kiercach⁹ dzwonków 6

[.]wewadany 1

lampów pojedynczych 40

lampa w kaplicy pobielana 1

cieniów¹⁰ do lamp par 3

lasków marszałkowskich para 1

tablica do rejestru 1

kłótek 2

młotek 1

szafka z zamkiem

Jnieczytelne

1. mieszcznin fordoński, burmistrz miasta; *Dzieje Fordonu i okolic*, pod red. Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1997, s. 26, 41, 43.
2. pasja - wizerunek Chrystusa ukrzyżowanego; *Słownik języka polskiego PAN*, t. 6, Warszawa 1964, s. 163.
3. welon, welon - przejrzysta tkanina służąca do ujmowania lub zasłaniania monstrancji z hostią; *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 41-42, Poznań-Warszawa [br], s. 198-199.
4. mszał - księga liturgiczna zawierająca przepisy odprawiania Mszy św.; tamże, t. 27-28, Warszawa 1912, s. 241-242.
5. rasza - lekki materiał wełniany; S. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 5, Lwów 1859, s. 28.
6. opona - okrycie, zasłona, obicie; tamże, t. 3, Lwów 1857, s. 570.
7. antependium - zasłona lub zakrycie podstawy stałego ołtarza; *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1973, kol. 641.
8. dalmatyka - wierzchnia, luźna szata liturgiczna z szerokimi rękawami; tamże, t. 3, Lublin 1979, kol. 982-983.
9. kierca - wielki świecznik noszony podczas obrzędów kościelnych; S. B. Linde, dz. cyt., t. 2, Lwów 1855, s. 351.
10. ciennik - zasłona od światła, świecy; tamże, t. 1, Lwów 1854, s. 302.

Nr 6. Inwentarz rzeczy bractwa św. Anny z 21 VIII 1756 roku.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 76, k. 26v-27v, wpis z drugiej połowy XVIII wieku.

k. 26v. Roku 1756 21 augusti rzeczy ołtarzowe znajdujące się Bractwa Sw. Anny w dyspozycji będące przeora zacnie sławę Pietra Wardona burmistrza.
 sukienek srebrnych do obrazu Sw. Anny, Pana Jezusa i N(ajświętszej) Panny Maryi z dobroczyńności Anny Konstanczykówny sprawione i do ołtarza Anny Sw. aplikowane
 n[umer]o 3
 do tychże sukienek koron n[umer]o 3
 lilia n[umer]o 1
 Wotum z podpisem „Jakup Krupecki” n[umer]o 1
 Wotum na którym wyrysowany Roch święty n[umer]o 1
 Wotum na którym Rok 1736 dnia 6 września n[umer]o 1
 Wotum na którym podpis „Sancte Deus ecce” n[umer]o 1
 Wotum n[a] którym Pan Jezus ukrzyżowany n[ume]r 1
 Wotum na którym podpis „Wojciech Drożyński” n[umer]o 1
 Wotum na którym serce bez podpisu n[umer]o 1
 Wotum na którym serce z imieniem Pana Jezusa i rok 1727 n[umer]o 1
 Wotum na którym serce z imieniem N(ajświętszej) Panny Maryi i rok 1727 n[umer]o 1
 noseka 3 srebrne n[umer]a 1
 firanki lemnisze 4 białe z złotym galonem od Imci Pan[n]y Gośki sprawione do ołtarza Anny Świętej n[umer]o 1
 firanki parterowe różowe z falbankami niebieskimi od Pani Teresy Wardonowej sprawione do tegoż ołtarza w roku 1755 n[umer]o 1
 firanki żółte stare kitajczane n[umer]o 1
 firanki zielone kitajczane n[umer]o 1
 firanków lub oponów 6 na zasłonięcie ołtarza z prętem zielonym parę n[umer]o 1
 kitajka' papusa 8 sztuka n[umer]o 1

obrazów nowych i starych n[ume]r 19
 prześcieradło n[umer]o 1
 ręczników n[umer]o 6
 lichtarzów wielkich starych n[ume]r 6
 item lichtarzów nowych sprawionych od sławetnego Pana Pietra Wardona przeora parę
 n[umer]o 1
 [lichta]rzowa małych n[ume]r 4
 k. 27, płotek stary n[umer]o [1]a
 poduszka nowa sprawiona od Imci Pan[ny] Katarzyny Rębowiczowej na ołtarz n[umer]o 1
 item poduszka stara n[umer]o 1
 welów⁹ starych n[umer]o 1
 welum nowe zielone z srebrną kompanką n[umer]o 1
 welum żałobne n[umer]o 1
 subkorporał¹⁰ n[umer]o 1
 suwalnia n[umer]o 1
 antependium ¹¹ czerwone kitajczane od Imci Pani Anny Kotyńskiej n[umer]o 1
 antependium żałobne n[umer]o 1.
 antependium płócienne pozłacane n[umer]o 1
 antependium płócienne malowane n[umer]o 1
 całon żałobny z płachtą n[umer]o 1
 dzwonek przy ołtarzu wiszący n[ume]r 1
 lampa pobielana n[umer]o 1
 lampa cynowa nowa z kutasem ¹²jedwabnym czerwonym Imci P(ana) Pietra Wardona
 sukno czerwone stare sztuka n[umer]o 1
 antependium zielone rasowe pod obrazem n[umer]o 1
 chustka płócienna z czarnym szyciem n[umer]o 1
 szaty zielone sztuk n[umer]o 2
 koraliki nici n[umer]o 2
 szkaplerzy¹³ jedne haftowane z złotem, drugie srebrem para
 relikwiarzyków n[umer]o 4
 obrazków N(ajświętszej) P(anny) Częstochowskiej n[umer]o 4
 ampułków nowych z misieczką sprawionych przez Imci sławetnego P(ana) Pietra Wardona
 parę 1
 passja¹⁴ na ołtarzu n[umer]o 1
 ceni¹⁵ par n[umer]o 2
 lampów n[umer]o 3
 lasków marszałkowych para 1
 tablica do rejestru n[umer]o 1
 kłódek para 1
 młódków małych n[umer]o 2
 szafa z zamkiem n[umer]o 1
 obraz do nosienia dla Panien n[umer]o 1
 wachlów para 1
 świec jarzących par 3
 k. 27v, świec małych par 30
 skrzynka do rzeczy ołtarzowych n[umer]o 1

skarbona z zamkiem n[umer]o 1

chorągiew adamaszkowa różowa n[umer]o 1

lampa cynowa z łańcuchem z kopupeczką przed wielki ołtarz sprawiona przez Imci P[ana] Pietra Wardona n[umer]o 1

firanki adamaszkowe z falbanką do ołtarza świętego Józefa sprawione przez Imci Panią Teresę Wardonową n[umer]o 1

obicie płócienne do grobu Pańskiego sprawione od Imci P[ana] Pietra Wardona

aubytek spowodowany oderwaniem rogu karty.

1. mieszcznin fordoński, burmistrz miasta; *Dzieje Fordonu i okolic*, pod red. Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1997, s. 26, 41, 43.

2. żył w XIV w. we Francji, patron ludzi chorych; *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 33-34, Warszawa 1914, s. 186-187.

3. nosy - wota w kształcie nosów.

4. lamowane - obszywanie brzegów innym materiałem; *Słownik języka polskiego PAN*, t. 4, Warszawa 1964, s. 17.

5. kitajczane - materiał z chińskiego jedwabiu; S. Reczek, *Podręczny słownik dawnej polszczyzny*, Wrocław 1968, s. 155.

6. opona - okrycie, zasłona, obicie; S. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 3, Lwów 1857, s. 570.

7. kitajka - chiński jedwab; S. Reczek, dz. cyt., s. 155.

8. papuzia - odznaczający się jaskrawymi barwami, różnobarwny; żółtozielony; *Słownik...*, t. 6, Warszawa 1964, s. 103.

9. velum, welon - przejrzysta tkanina służąca do ujmowania lub zasłaniania monstrancji z hostią; *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 41-42, Poznań-Warszawa [br], s. 198-199.

10. taca na korporał.

11. antependium - zasłona lub zakrycie podstawy stałego ołtarza; *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1973, kol. 641.

12. kutas - ozdoba z nici i jedwabiu, wełny i sznura zrobiona w kształcie pędzla; *Słownik...*, t. 3, Warszawa 1964, s. 1325.

13. szkaplerz - dwa małe kawałki sukna połączone tasiemkami zwisające na piersiach i plecach noszone przez osoby świeckie jako miniatura szkaplerza zakonnego; *Słownik...*, t. 8, Warszawa 1966, s. 1095.

14. pasja - wizerunek Chrystusa ukrzyżowanego; *Słownik...* t. 6, s. 163.

15. ciennik - zasłona od światła, świecy; S. B. Linde, dz. cyt., t. 1, Lwów 1854, s. 302.

Nr 7. Inwentarz rzeczy przekazanych w 1831 roku Bractwu św. Anny z depozytu.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 76, k. 28v, wpis z tego roku.

Rok 1831 dnia 1 sierpnia Józef Plewiński, organista kościoła fordońskiego oddaje w dyspozycję rzeczy ołtarza Świętej Anny Bractwu temuż, to jest: nowo obranej protektorce Imci Pani Barbarze Damowej jak następuje, które miał pod dozorem od roku 1814:

1. krucyf¹ na ołtarzu 1

2. firanki nowo sprawione przez Imć Pannę Annę Schmidt w r[ok]u 1829 1

3. firanki żółte sprawione przez ś.p. Teresę Dulińską w roku 1820 1

4. obrusów płóciennych z korunkami n[umer]o 10

5. ręczników do ołtarza do rąk kapłańskich 3

6. lichtarzy wielkich 6
7. lichtarzyków mniejszych 2
8. rasza² czyli przykrycie na ołtarz lecz stare 1
9. szczypce do ołtarza 1
10. sukno czerwone na gradus³ lecz potrzebuje reparacji 1
11. lasków maszałkowskich para 1
12. lampa wisząca przed ołtarzem św. Anny 1
13. ławka w kaplicy, w której jest skrzynka do świec bez żadnego zamknięcia 1
14. szafka w murze do lamp i świec łojowych z zamkiem i kluczykiem 1
15. welów⁴ srebrnych, które miał pod swym dozorem n[umer]o 5
16. reszka⁵ srebrna z należącego się S. Annie ołtarza znajduje się przy srebrze kościelnym pod dozorem Pana Mikołaja Jagodzińskiego prowizora kościoła
15. proporzec należący do tegoż Bractwa Sw. Anny 1
17. miseczka cynowa czyli taca do ampułek 1

1. krzyż.

2. rasza - lekki materiał wełniany; S. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. 5, Lwów 1859, s. 28.

3. gradus - stopień, podwyższenie; *Słownik języka polskiego PAN*, t. 2, Warszawa 1965, s. 1276.

4. velum, welon - przejrzysta tkanina służąca do ujmowania lub zasłaniania monstrancji z hostią; *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 41-42, Poznań-Warszawa [br], s. 198-199.

5. reszka - moneta; wizerunek, *Słownik...*, t. 7, Warszawa 1965, s. 942.

Nr 8. Wykaz darów dla Bractwa św. Anny z roku 1831.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 76, k. 28v-29, wpis z tego czasu.

firanki nowo sprawione muślinowe¹ przez Im(ć) Panie i Panny Bractwa Sw. Anny w roku 1831 1

f[i]ranki białe do firanków sprawione przez Im(ć) Pani Antonina Dorau w roku 1831

k. 29. firanki czerwone merinusowe² sprawione przez Im(ć) Pani Antonina Dorau w ro[ku] 1831

szal czerwony merinusowy sprawiony przez Im(ć) Pannę Antonina Zwierska w R[oku] 1831
chustka czerwona jedwabna pod mon[s]trancja sprawiona przez Sza(nowna) Pani Rogalska w ro[ku] 1831

firanki niebieskie jedwabne golenki³ szrybne sprawione przez Im(ć) P(ani) Josephata Byszewska w ro[ku] 1831

1. muślin - delikatna, przeźroczysta tkanina bawełniana lub jedwabna o bardzo rzadkim splocie; *Słownik języka polskiego PAN*, t. 4, Warszawa 1963, s. 917.

2. merynos - gatunek dobrej przędzy lub tkanina wełniana; tamże, s. 573.

3. galony.

Nr 9. Wykaz darów dla Bractwa św. Anny z lat 1832-1834.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 76, k. 29, wpis z tego czasu.

obrus biały muślinowy¹ do koła z fransłami sprawiony przez Panie Dysterwali dnia 1/11 [18]32
41/2 funtów² wosku legowane przez Imć Pany J. Byszewską 2/6 1[18]33 ro[ku]

3 funt[y] wosku lego[wane] przez Katarzyna Sło[nieczytelne]
1 obrus zielony rasowy na ołtarz dany przez Sz(anowną) P(anią) Zielińską w roku 1833
poduszka niebieska jedwabna pod mszał3 dana przez Sz(anowną) P(anią) Zielińską w roku 1834

1. muślin - delikatna, przeźroczysta tkanina bawełniana lub jedwabna o bardzo rzadkim splocie; *Słownikjęzyka polskiego PAN*, t. 4, Warszawa 1963, s. 917.
2. funt - miara pruska, od 1816 wagi 0.467 kg, od 1858 wagi 0.5 kg: *Encyklopedia historii gospodarnej Polski do roku 1945*, t. 1, Warszawa 1981, s. 519.
3. mszał - księga liturgiczna zawierająca przepisy odprawiania Mszy św.; *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. 27-28, Warszawa 1912, s. 241-242.

Nr 10. Inwentarz Bractwa św. Anny za rok 1936.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 55a, bez paginacji, maszynopis na formularzu.

Spis inwentarza Bractwa św. Anny kościoła katolickiego w Fordonie za rok 1936

l.p.	Wyszczególnienie inwentarzaXII	przybyło	ubyło	XII	Uwagi
		1935		1936	
	Kap.. I. Rzeczy metalowe				
I	Krzyż bron(zowy) na ołtarz	1		1	
2	Lichtarze ołtarzowe duże	4		4	
3	Lichtarze małe niklowe	2		2	
4	Lichtarze mosiężne	4		4	
	Kap. II. Sprzęty rozmaite				
1	Obrus ołtarzowy	1		1	
2	Nakryci na ołtarz	3		3	
2	Chorągwie	2		2	
4	Tronifery1	2		2	
2	Nakrycia na tace do kolekt	2		2	
6	Sukno na katafalk	2		2	
7	Lichtarze drew(niane)do katafalku	6		6	wspólnie z Bractwem św. Barbary
8	Dywan	1		1	
9	Skrzynia do świec	1		1	
10	Skrzynia do sukna	1		1	
II	Miotła 10 metr(owa) do sufitu	1		1	
12	Szarfy sztandarowe	2	1	3	
12	Klucze do salki parafialnej	1		1	
	Kap. III. Księgi				
	Statut zatwierdzony i odpisy	3		3	
2	Księgi spisu członków	1		1	
2	Księga Kasowa i spis star(ych) czł(onków)	2		2	
4	Akt erekcyjny na skórze		1	1	

^°rdon, dnia 30 marca 1937

pieczęć okrągła „Rady Parafialnej” w Fordonie
Rady Parafialna
cztery nieczytelne podpisy

1. feretrony

Nr 11. Rachunki Bractwa św. Anna za rok 1936.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 55a bez paginacji, pismo odręczne.

[k. 1]

lp	nazwisko i imię	zł	gr	lp	nazwisko i imię	zł	gr
1	Czekajewski Antoni	1	00	34	Delikowa Helena	1	00
2	Czekajewski Marianna	1	00	35	Kępińska Helena	1	00
3	Delikowa Klara	1	00	36	Kępińska Helena	1	00
4	Tobolski Kroi	1	00	37	Jakubowski Józef	1	00
5	Tobolska Marianna	1	00	38	Maciejewska Antonina	1	00
6	Delikowa Helena	1	00	39	Woredycka Jadwiga	1	00
7	Felczykowska Anna	1	00	40	Tobolski Maks	1	00
8	Felczykowski Antoni	1	00	41	Kazimierska Macjanna	1	00
9	Piórkowska Waleria	1	00	42	Melkowska Katarzyna	1	00
10	Witowa Weronika	1	00	43	Nawrocka Anna		
11	Witowa Rozalia	1	00	44	Węsierska Helena	1	00
12	Gołębiewska Marianna	2	00	45	Beszczynska Matianna	1	00
13	Gołębiewski Stanisław	2	00	46	Pachówna Rozalia	2	00
14	Brąszkrewicz Marianna			47	Pachowa Anna		
15	Lipertowicz Marianna	1	00	48	Zieliński Walenty		
16	Bieńkowska Rozalia	1	00	49	Zielińska Marianna		
17	Rosińska Bronisława	1	00	50	Wandzioch Katarzyna	1	00
18	Rosiński Franciszek	1	00	51	Smaruj Ludwik	1	00
19	Demska Otylga	1	00	52	Tarkowska Marianna	1	00
20	Demski Wawrzyniec	1	00	53	Dąbrowska Rozalia	1	00
21	Rafińska Józefina	1	00	54	Strelan Frnciszek	1	00
22	Szczypińska Pelagia	1	00	55	Strelanova Helena	1	00
23	Bartosińska Anasztazja	1	00	56	Można Ewa	1	00
24	Gogolińska Marianna	1	00	57	Szaszerowska Zofia	1	00
25	Marcinkowska Franciszka	1	00	58	Szaszerowska Anna	1	00
26	Rybka Weronika	1	00	59	Brzyska Marta		
27	Rosińska Teofila	1	00	60	Borożyńska Katarzyna	1	00
28	Wiśniewska Julianna	1	00	61	Piątkowa Agnieszka	1	00
29	Strelan[o]wa Jadwiga	1	00	62	Szczepańska Teressa	1	00
30	Strelan Paweł	1	00	63	Pięczewska Marta	1	00
31	Bartnikowa Helena	1	00	64	Lewicka Franciszka		
32	Kapajewska Franciszka			65	Delikowa Marianna	1	00
33	Lubecka Franicszka	1	00	66	Woźniakowa Stanisława	1	00
		33	00			68	00

[k. 2]

67	Kuberska Katarzyna	1	00	101	Szczukowska Apolonia		
68	Delikowa Alojza	1	00	102	Lutkowski Antoni	1	00
69	Jankowska Henryka	1	00	103	Lutkowska Antonina		
70	Laskowska Franciszka	1	00	104	Wyrzga Teofila		
71	Wasielewska Marzygówna	1	00	105	Gotoska Apolonia	1	00
72	Hermanowska Anna	1	00	106	Kędzierska Wanda		
73	Dańska Anna	1	00	107	Banszak Gertruda	2	00
74	Kraśkiewicz Bronisława	1	00	108	SzczukowskaMarzyianna	1	00
75	Saganowska Anna	1	00	109	Barańska Wiktora	1	00
76	Piesek Mikołaj	1	00	110	Wiśniewski Antoni	2	00
77	Sieśkowa Marianna	1	00	111	Wiśniewska Apolonia	2	00
78	Laska Bronisław	1	00	112	Gabska Bronisława		
79	Szrama Leokadia	1	00	113	Kutkowska Ksawera	1	00
80	Winterowa Aniela	1	00	114	Mazurowa Katarzyna	1	00
81	Torbicka Joanna	1	00	115	Szczukowska Anna	1	00
82	Nizińska Weronika	1	00	116	Myller Marianna	1	00
83	Szewc Jan	1	00	117	Wnolarska Marianna	1	00
84	Walczak Józef	1	00	118	Baumgart Marianna	1	00
85	Płotka Franciszek	1	00	119	Górska Apolonia	1	00
86	Brzyska Wiktora	1	00	120	Dubielewska Eleonora	1	00
87	Trębicka Berta	1	00	121	Nowakowska Melania	1	00
88	Zuchowska Stanisława	1	00	122	Modrakowska Franciszka	1	00
89	Zuchowska Franciszka	1	00	123	Szałajda Julianna	1	00
90	Wnolarska Konstancja	10a	50	124	Olszewska Zofia	1	00
91	Dymek Anastazja			125	Olszewska Julianna	1	00
92	Drygas Regina	1	00	126	Hassowa Pelagia	1	00
93	Flisikowska Apolonia	1	00	127	Andryńczyk Anna	1	00
94	Lewandowska Tekla	1	00	128	Kaczmarek Helena	1	00
95	Jakubek Marta	1	00	129	Wnolarska Marianna	1	00
96	Lewandowska Waleria	1	00	130	Grabowska Katarzyna	1	00
97	Czajkowska Anna	1	00	131	Orczykowska Marta	1	00
98	Hnolańska Marianna	1	00	132	Czjkowska Bronisława	2	00
99	Maciejewska Julianna	1	00	133	Czernikowa Weronika	1	00
100	Kowalkowska Maria	1	00	134	Karweska Weronika	2	00
		101	50			135	50

[k. 3]

135	Kaszewski Mieczysław	1	00	143	Kiełczyńska Antonina	1	00
136	Kaszewska Franciszka	1	00	144	Toboleński Maks	1	00
137	Wnolarczyk Władysława	1	00	145	Toboleńska Martra	1	00
138	Włodarczyk Marianna	1	00	146	Radowa Anna	1	00
139	Kujawska Franciszka	1	00	147	Durzyńska Anna	1	00
140	Salaber Agnieszka	1	00	148	Skarneska Weronika	1	00
141	Gotońska Marta	6	00	149	Redlarska Teofila	2	00
142	Korzeńska Joanna	1	00				
		148	50		składki razem	156	50

“błędny zapis; z wyliczeń wynika, iż powinno być wpisane 1.50 zł.

[data	wyszczególnienie dochodów	zł	gr]
	z roku 1935 pozostała	170	65
3	ofiara na schadzce I kwartał	4	66
3	za sukno pogrzeb Krenkowej	2	00
6	ofiara na schadzce II kwartał	4	69
6	za obrazy i świece pogrzeb Czapińskiej	13	50
7	ofiara na schadzce w odpust św. Anny	4	28
8	za sukno pogrzeb Michałka	2	00
8	za sukno pogrzeb Chmielą	1	00
8	za sukno pogrzeb Grajkowej	2	00
8	za sukno i 4 świece pogrzeb Bororzyńskiego	3	00
9	ofiara na schadzce III kwartał	3	39
10	za sukno pogrzeb Borkowskiej	2	00
11	za sukno pogrzeb Koterskiego	2	00
12	za sukno i świece pogrzeb córki Walczaków	7	75
12	procent do 30.6.1936	2	05
12	za sukno pogrzeb Karweskiej	2	00
12	ofiara na schadzce IIII kwartał	2	21
12	za sukno pogrzeb Witkowskiej	2	00
12	za sukno pogrzeb Najdowskiego	2	00
Dochód za 1936 rok wyniósł		389	68

[k. 4] Rozchód za rok 1936

[data	wyszczególnienie rozchodów	zł	gr]
28.2	Ks. dziekan Gawin Gostomski na msze św.	6	50
1.6	Ks. dziekan Gawin Gostomski na msze św.	6	50
5.6	p(an) Czekajewski2 za 30 świec (a. 1.40)	42	00
20.7	p(an) Czekajewski za 30 świec (a. 1.40)	42	00
25.7	p(an) Walczak JózeL za jedną paczkę świeczek do latarni	1	20
10.9	Ks. wikary Lehman na mszę św.	6	50
7.12	Ks. wikary Lehman4 na mszę św.	6	50
15.12	p(an) Czekajewski za 24 świece (a. 1.40)	33	60
31.12	p(an) Czekajewski za papier i pisanie		
Razem		149	80

Zestawienie					
Dochody	zł	gr	Rozchody	zł	gr
saldo za rok 1935	170	65	Msze św.	26	00
składki roczne	156	50	świece	118	80
pogrzeby	41	25	papier i pisanie	5	00
ofiary na schadzkach	19	23	[Razem]	149	80
procent do 30.6. [19]36	2	05			
Dochód	389	68			

	zł	gr
Dochód	389	68
Rozchód	149	80
Saldo za rok	239	88
z tego w Banku	213	04
pozostaje w Kasie	26	84

Fordon dnia 31.12.1936

Antoni Czekajewski
starszy brat Br(actwa) św. Anny

1. Leon Gawin Gostomski, proboszcz fordoński w latach 1927-1937; H. Mross, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej wyświęconych w latach 1821-1920*, Pelplin 1995, s. 85.

2. Antoni Czekajewski, mieszkaniec Fordonu, radny miejski, działacz partyjny; *Dzieje Fordonu i okolic*, pod red. Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1997, s. 86, 100, 102.

3. Walczak Józef (1888-1956), mieszkaniec Fordonu, kupiec, radny miejski z 1938; tamże, s. 86, 95, 215.

4. J. Lehmann, ur. 1899, w 1931 sekretarz okręgu świeckiego Związku kapłanów Unitas diecezji chełmińskiej, w 1939 kapelan więzienny w Wejherowie; J. Walkusz, *Duchowieństwo katolickie diecezji chełmińskiej 1818-1939*, Pelplin 1992, s. 79, 175.

Nr 12. Rachunki przedłożone Bractwu za rok 1936.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 55a, numerowane kolejno, pismo odręczne, małe karteczki, częściowo formularz rachunkowy, paginacja cyframi arabskimi.

a) (Dziesięć zł.) na odprawianie 2 Mszy św. śpiewanych w r. 1936 z kasy Bractwa św. Anny odebrałem. Fordon, dnia 22 marca 1937. [podpis] Gostomski.1

b) (Dziesięć zł.) odebrałem na odprawianie 2 Mszy św. śpiewanych w r. 1936 z kasy Bractwa św. Anny odebrałem. Fordon, dnia 22 marca 1937. [podpis] Lehmann2.

c) (Cztery zł.) za granie podczas 4 Mszy św. z kasy Bractwa Sw. Anny w r. 1936 odebrałem. Fordon, dnia 22 marca 1937. podpis nieczytelny.

d) (Dwa zł) z kasy Bractwa św. Anny za kalikowanie3 przy 4 Mszach św. r. 1936 odebrałem. Fordon, dnia 22 marca 1937. [podpis] 3 krzyżyki „podpis niepiśm(iennego) A. Graczykowskiego”. Fordon 14 IV 1937. X. G. Gostomski, Prob(oszcz). Pieczęć Rady Parafialnej w Fordonie.

e) Fordon 31.12. 1936, Br(actwo) Sw. Anny w Fordonie, Rachunek p(ana) A. Czekajewskiego4 Fordon, papier i pisanie 5 zł. Pięć złotych dziękując odebrałem [podpis] A. Czekajewski.

f) Fordon 5.6 1936, Bractwo Św. Anny w Fordonie, Rachunek p(ana) A. Czekajewskiego Fordon, 30 świec funtowych5 a zł 1,40 = 42 Czterdzieści dwa złote z podziękowaniem]

odebrałem, [podpis] A. Czekajewski.

g) Fordon 20.7.1936. Bractwo Sw. Anny w Fordonie. Rachunek p(ana)A. Czekajewskiego Fordon. 30 świec funtowych a zł 1,40 = 42. Czterdzieści dwa złote z podziękowaniem] odebrałem. [podpis] Czekajewski.

h) Rachunek dla Bractwa św. Anny. 1 para świec 1,20, jeden zł. 20 gr. Z pozd(rowieniem) odebrałem, [podpis] Walczak6 Fordon dnia 25.7 [19]36 r. Pieczęć „Józef Walczak, Skład kolonialny, Fordon, Bydgoska 1”.

i) 15.12. 1936. Br(actwo) Sw. Anny w Fordonie, Rachunek p(ana) A. Czekajewskiego Fordonie. Za 24 świece funtowe (a 1,40) 33,66. Trzydzieści trzy złote 60 gr. z podziękowaniem odebrałem, [podpis] A. Czekajewski.

1. Leon Gawin Gostomski, proboszcz fordoński w latach 1927-1937; H. Mross, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej wyświęconych w latach 1821-1920*, Pelplin 1995, s. 85.

2. J. Lehmann, ur. 1899, w 1931 sekretarz okręgu świeckiego Związku kapłanów Unitas diecezji chełmińskiej, w 1939 kapelan więzienny w Wejherowie; J. Walkusz, *Duchowieństwo katolickie diecezji chełmińskiej 1818-1939*, Pelplin 1992, s. 79, 175.

3. kalikowanie - podawanie powietrza do miechów organowych; *Słownik języka polskiego PAN*, t. 3, Warszawa 1964, s. 479.

4. Antoni Czekajewski, mieszkaniec Fordonu, radny miejski, działacz partyjny; *Dzieje Fordonu i okolic*, pod red. Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1997, s. 86, 100, 102.

5. funt - miara pruska, od 1816 wagi 0.467 kg, od 1858 wagi 0.5 kg; *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do roku 1945*, t. 1, Warszawa 1981, s. 519.

6. Walczak Józef (1888-1956), mieszkaniec Fordonu, kupiec, radny miejski z 1938; *Dzieje Fordonu...*, s. 86, 95, 215.

Nr 13. Inwentarz Bractwa św. Anny za rok 1937.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 55a, bez paginacji, pismo odręczne.

Spis inwentarza Bractwa Sw. Anny

1. Statut zatwierdzony przez władzę duchowną i dwa duplikaty - razem 3
2. Księga do wpisywania członków 1
3. Księga Kasowa i Księga ewidencyjna członków - razem 2
4. Obrazy do noszenia 2
5. Lichtarze na głównym ołtarzu duże, bronzowawo-mosiężne 4
6. Dwa małe mosiężne lichtarze na głównym ołtarzu i 4 lichtarze przy obrazach 6
7. Lichtarze drewniane czarne do katafalku (wspólnie z Br(actwem) św. Barbary) 6
8. Krzyż mosiężno-bronzowy na g[łównym] ołtarzu nad tabernakulum 1
9. Denki na tacę do kolektowania 2
10. Sukna na katafalk 2
11. Chorągwie 2
12. Szarfy dla chorążych 3
13. Skrzynka do świec i skrzynka do sukien razem 2

14. Akt erekcyjny 1
Fordon, dnia 31 XII 1937 r.
A(ntoni) Czekajewski
Starszy brat św. Anny

Nr 14. Rachunki Bractwa św. Anna za rok 1937.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 55a, bez paginacji, pis-
mo odręczne.

[k.3] [niepublikowany wykaz składek członków bractwa św. Anny z roku 1937	126	00]
[data wyszczególnienie dochodów	zł	gr]
z roku 1936 pozostało gotówki	239	88
15.1 za sukno pogrzeb Jarzęmskiej	1	00
28.1 za 2 sukna i świece pogrzeb Krygera1	4	50
5.2 za sukno i obrazy pogrzeb Jagielskiej	5	00
21.2 ofiara na schadzce I kwartał	2	22
18.3 za sukno i świece pogrzeb Spiskera	3	50
20.3 za sukno pogrzeb Rosińskiego	2	00
23.5 ofiara na schadzce II kwartał	3	37
27.7 za sukno pogrzeb z Brotymiszia	2	00
1.8 ofiara w Odpust św. Anny	5	66
22.8 za sukno pogrzeb Zielińskiej	2	00
29.8 za sukno pogrzeb Urbaniaka	2	00
19.9 ofiara na schadzce III kwartał	2	23
20.9 procent do 31.12 1936	3	14
27.9 procent do 30.6 1937	4	04
5.10 za sukno pogrzeb Valuszczyka	2	00
19.12 ofiara na schadzce III kwartał	2	66
20.12 za sukno pogrzeb Rutnickiej	2	00
Dochód	415	10

[k.4]	Rozchód za rok 1937		
[data	wyszczególnienie rozchodów	zł	gr]
10.3	Ks. wikary Lehman2 na msze św.	6	50
15.3	p(an) Brązkiewicz Wł(adysław) za reperacie sukna	2	30
20.5	Ks. Dziekan Gawin Gostomski3 na msze św.	6	50
24.5	p(an) Czekajewski4 za 20 świec (a. 1.40)	28	00
25.5	p(an) Walczak5 za jedną paczkę świeczków	1	20
20.7	p(an) Czekajewski za 20 świec (a. 1.40)	28	00
7.8	Ks. wikary Klewicz6 na msze św.	6	50
20.9	p(an) Czekajewski za 28 świec (a. 1.40)	39	20
10.12	Ks. wikary Klewicz na msze św.	6	50
20.12	p(an) Czekajewski za 20 świec (a. 1.40)	28	00
31.12	p(an) Czekajewski za papier i pisanie	5	00
	Summa rozchodu	157	70

Zestawienie

w dochodach	zł	gr	w rozchodach	zł	gr
z roku 1936 pozostało	239	88	na msze św.	26	00
składki roczne	126	00	naprawa sukna	2	00
za pogrzeby	26	00	za świece i świeczniki	124	40
ofiary na schadzkach	16	04	za papier i pisanie	5	00
procenty	7	18	Razem	157	70
Razem	415	10			

	zł	gr
Dochód wynosi	415	10
Rozchód wynosi	157	70
pozostaje na rok 1938	257	40
w Banku K. K. O Bydgoszczy znajduje	235	22
w Kasie	22	118

Fordon dnia 31.12.1937

Antoni Czekajewski
starszy brat Bractwa św. Anny

1. Konstanty Kryger (1869-1937), kupiec i działacz społeczny, burmistrz Fordonu 1920-1921, wiceburmistrz do 1929, radny miejski; R. Kuczma, *Patroni bydgoskich ulic, cz. 1, Fordon*, Bydgoszcz 1995, s. 53, zmarł 23 stycznia 1937 roku; *Dzieje Fordonu i okolic*, pod red. Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1997, s. 249-250, podano, że zmarł na początku listopada 1937 roku.
2. J. Lehmann, ur. 1899, w 1931 sekretarz okręgu świeckiego Związku kapłanów Unitas diecezji chełmińskiej, w 1939 kapelan więzienny w Wejherowie; J. Walkusz, *Duchowieństwo katolickie diecezji chełmińskiej 1818-1939*, Pelplin 1992, s. 79, 175.
3. Leon Gawin Gostomski, proboszcz fordoński w latach 1927-1937; H. Mross, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej wyświęconych w latach 1821-1920*, Pelplin 1995, s. 85.
4. Antoni Czekajewski, mieszkaniec Fordonu, radny miejski, działacz partyjny; *Dzieje Fordonu i okolic*, pod red. Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1997, s. 86, 100, 102.
5. Walczak Józef (1888-1956), mieszkaniec Fordonu, kupiec, radny miejski z 1938; tamże, s. 86, 95, 215.
6. K. Klewicz, ur. 1903, w latach 1931-1932 kapelan S.S. Franciszkanek w Lipnicy; J. Walkusz, dz. cyt., s. 77.

Nr 15. Rachunki przedłożone Bractwu za rok 1937.

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Akta parafialne, Fordon, sygn. 55a, numerowane kolejno, pismo odręczne, małe karteczki, częściowo formularz rachunkowy, paginacja cyframi arabskimi.

- a) 6,5 zł. (Sześć i 50 /100 gr) jako stipendium mszalne od Bractwa św. Anny otrzymałem. Fordon, dnia 10 marca 1937, [podpis] X. Lehmann l.
- b) Fordon, 15 III 1937. Br(actwo) św. Anny w Fordonie, Rachunek Władysława Brąszkiewicza z Fordonu. Reparacja sukna 1,25. Wełna do naprawy sukna 0,75. Naftalina do sukien

0,30. Razem zł. 2,30. Dwa złote 30 gr odebrałem. W nieniejszem kwituje, [podpis] Brąszkiewicz.

c) Fordon d(nia) 24.5 1937. Br(actwo) Sw. Anny Fordonie, Rachunek Czekajewskiego2 Fordonie. 20 świec f(untów)3 (a 1,40) zł 28. Dwadzieściaosiem złotych dziękując odebrałem, [podpis] A. Czekajewski.

d) Rachunek dla Bractwa świętej Anny Fordonu. Za 1 parkę świec 1,20. Pieczęć „zapłacono” z nazwą firmy „Walczak”, [podpis] Walczak4.

e) Fordon, d(nia) 20.7 1937. Br(actwo) św. Anny Fordonie, Rachunek A. Czekajewskiego Fordonie. 20 świec a 1,40 28.00. [podpis] A. Czekajewski.

f) 6.50 zł. Złotych 6 i 50 gr za mszę św. w intencji żywych i umarłych członków bractwa Sw. Anny odebrałem. Fordon 7. 9. [19]37. [podpis] Klewicz5.

g) Fordon d(nia) 20.9 1937. Br(actwo) św. Anny, w Fordonie, Rachunek A. Czekajewskiego. 28 funtów świec (a 1,40) zł 39,20. Trzydzieścidięć złotych 20 gr. [podpis] A. Czekajewski.

g) zł. 6,50 (Sześć złotych i 50 gr) jako ofiarę za mszę św. w intencji żywych i umarłych członków bractwa św. Anny odebrałem. Fordon 10 XII [19]37. [podpis] Ks. Klewicz.

h) Fordon 20.12.1937. Rachunek Bractwa św. Anny we Fordonie. Rachunek A. Czekajewskiego Fordonie. 20 funtów świec a 1.40 zł 28. Dwadziscia osiem złotych odebrałem, [podpis] A. Czekajewski.

i) Fordon, d(nia) 31.12.1937. Br(actwo) św. Anny we Fordonie, Rachunek A. Czekajewskiego Fordonie. Papier i pisanie zł. 5. Pięć złotych odebrałem, [podpis] A. Czekajewski.

j) 6.50 zł. Sześć złotych i 50 groszy tytułem ofiary mszalnej w intencji żywych i zmarłych członków Bractwa Św. Anny otrzymałem. Fordon 9.VI. [19]37. [podpis] Ks. a~[...]ub Rankow[...]a

d-łanieczytelne

1. J. Lehmann, ur. 1899, w 1931 sekretarz okręgu świeckiego Związku kapłanów Unitas diecezji chełmińskiej, w 1939 kapelan więzienny w Wejherowie; J. Walkusz, *Duchowieństwo katolickie diecezji chełmińskiej 1818-1939*, Pelplin 1992, s. 79, 175.

2. Antoni Czekajewski, mieszkaniec Fordonu, radny miejski, działacz partyjny; *Dzieje Fordonu i okolic*, Pod red. Z. Biegańskiego, Bydgoszcz 1997, s. 86, 100, 102.

3. funt - miara pruska, od 1816 wagi 0.467 kg, od 1858 wagi 0.5 kg; *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do roku 1945*, t. 1, Warszawa 1981, s. 519.

4. Walczak Józef (1888-1956), mieszkaniec Fordonu, kupiec, radny miejski z 1938; *Dzieje Fordonu*, s. 86, 95, 215.

5. K. Klewicz, ur. 1903, w latach 1931-1932 kapelan S.S. Franciszkanek w Lipnicy; J. Walkusz, dz. cyt., s. 77.